Kokonaisuus, tasapaino ja harmonia

Pohjois-Karjalan Hevosjalostusliitto ja Pohjois-Karjalan Hevosenomistajien Yhdistys järjestivät lauantaina 22. huhtikuuta Hevosen rakennearvosteluaiheisen kurssin Joensuun raviradalla. Kurssilaiset tutustuivat päivän aikana rakennearvosteluun teorian ja käytännön harjoittelun avulla: Hevosen rakennearvostelussa arvioidaan yksityiskohtia, mutta lopulta yksilön hyvyyden ratkaisee kokonaisuus.

Kurssi kuului Savo-Karjalan alueen hevosjalostusliittojen yhteiseen luentosarjaan ja toteutettiin osana Suomi 100- ja Mahdollisuuksien hevonen -juhlavuoden tapahtumia. Hevosjalostusliiton toiminnanjohtaja Anne Taimela totesi Hevosen rakennearvostelu-kurssin toteutuksen onnistuneen yli odotusten, sillä kurssille ilmoittautui lopulta kolmisenkymmentä henkilöä. Osallistujien joukossa oli paikallisten näyttelytuomareiden ja tuomariharjoittelijoiden lisäksi myös muita hevosharrastajia ratsujen omistajista ravivalmentajiin. Hevosen rakennearvostelun saloihin kurssilaiset perehdytti Etelä-Savon Hevosjalostusliiton toiminnanjohtaja ja Hippoksen tamma- ja varsanäyttelyissä puheenjohtajatuomarina toimiva Outi Ruottinen Mikkelistä.

Hyvä tyyppi riippuu käyttötarkoituksesta

Teoriaosuudessa tutustuttiin rakennearvostelun perusteisiin. Rakennearvostelu perustuu Suomen Hippos ry:n jalostusohjesääntöön ja esimerkiksi suomenhevosen osalta se määritellään näin: *"Tavoitteena on jalostaa rotumääritelmän mukaisia monipuolisia käyttöhevosia, jotka ovat suorituskykyisiä, helposti käsiteltäviä, hyväliikkeisiä, kestäviä ja terveitä."*

Arvostelussa on tärkeää huomioida, että tiettyjä asioita on tarpeen katsoa läheltä, mutta kokonaisuuden hahmottaa paremmin riittävän välimatkan päästä. Hevosen tarkastelu on tehtävä myös jokaisesta suunnasta: sivusta, edestä ja takaa. Joitakin jalka-asentojen virheellisyyksiä voi havaita vain viistosti sivusta katsottaessa. Valaistus voi luoda varjoja, jotka vaikeuttavat arviointia, joten jopa auringonvalon suunnalla on merkitystä. Hevonen esitetään aina harjaton puoli arvostelijoihin päin ja siten, että hevonen seisoo ryhdikkäästi, arvostelijoista katsottuna ulkopuoleinen etujalka toisen takana ja ulkopuoleinen takajalka toista takajalkaa edempänä.

Jalostusarvostelussa arvioitavan yksilön rakenteesta arvioidaan tyyppi eli laatu- ja rotutyyppi sekä sukupuolileima, runko, jalka-asennot ja liikkeiden säännöllisyys, jalkojen terveys ja kaviot. Arvostelu pohjautuu luustoon ja nivelkulmiin, joten hevosen rakenteen tunteminen on tärkeää. Lihaksisto, karvapeite ja lihavuuskunto kuitenkin aina vaikuttavat arvioinnin tarkkuuteen, joten nämä nivelkulmat tulee opetella löytämään hevosta tarkasteltaessa. Havainnollistavien esimerkkikuvien avulla kurssilla käytiin läpi nämä rakennearvostelun osa-alueet sekä perehdyttiin syvemmin arvostelukohteiden toivottuihin ja ei-toivottuihin ominaisuuksiin. Ruottinen opasti kuulijat yksityiskohtaisesti, mutta samalla ilahduttavan kansantajuisesti laatuarvostelun sisältöön. Hän korosti, että yksilön hyvä laatutyyppi määritellään käyttötarkoituksen mukaisesti: Ihanteellinen juoksijasuunnan suomenhevonen eroaa saman rodun työhevossuunnan edustajasta. Samoin elegantilta ratsuhevoselta vaaditaan erilaisia ominaisuuksia ja vahvuuksia kuin nopealta ravihevoselta.

Muoto ja symmetria ovat hyvän moottorin edellytys

Laatutyypin arvioinnin jälkeen arvioidaan yleisvaikutelma ja yleiskuvaus hevosen rungosta, jonka jälkeen yksilö arvioidaan päästä häntään järjestyksessä pää, kaula, lapa, säkä, selkä, lanne ja lautanen. Mittasuhteet ovat tärkeitä, kun arvioidaan rungon muo-

toa – onko se pitkä, lyhyt vai neliömäinen. Hevosen pään kokoa arvioidaan suhteessa runkoon. Kauneus on katsojan silmissä, mutta näyttelytuomari arvostaa hevosen ilmeikkyyttä. Tämä voi ilmetä esimerkiksi pään jalona muotona, tamman lempeänä katseena tai oriin miehekkäänä olemuksena ja terävänä katseena. Leukaperien väliin jäävän tilan leveydellä tai pään ja kaulan välisen liittymän leveydellä on enemmän merkitystä ratsuille kuin ravihevosille. Nämä ominaisuudet mahdollistavat hevosen kokoamista ja peräänantoa, mikä on merkittävää erityisesti kouluratsastuksessa. Pään jälkeen arvioidaan puolestaan kaulan muotoa, pituutta ja leveyttä sekä kaulan ja rungon liittymää: Jos säkä tulee esiin voimakkaasti, voi hevosella usein olla alhaalle asettunut kaula. Piirteetön säkä kertoo leveästi liittyneestä kaulasta.

Hevosen lavasta arvioidaan edellä mainittujen ominaisuuksien lisäksi myös kulmaa. Kouluttaja tiivisti, että hyvä lapa eli käytännössä lapaluun mitta on riittävän pitkä, mikä tuo syvyyttä hevosen runkoon. Ravivalmentajat usein arvostavat loivaa ja pitkää lapaa, mitkä ovat hyvän etumoottorin ominaisuuksia. Jyrkkä lapa puolestaan voi rajoittaa hevosen etujalkojen liikettä. Hevosella pitkä ja korkea säkä on toivottu piirre.

– Tällöin lapaluulle on enemmän tilaa kiinnittyä rintanikamiin ja mahtuu enemmän lihasta, Ruottinen tiivisti hyvän etumoottorin ominaisuuksia.

Selkää arvioitaessa kiinnitetään huomiota jälleen pituuteen, leveyteen ja muotoon: onko selkä notko, painunut, suora vai normaali. Lanteesta arvioidaan lähinnä pituutta. Lanne on avo tai tiivis sen mukaan, kuinka suuri tila jää viimeisen kylkiluun ja lautasen väliin. Mitä lihaksikkaampi lanne, sitä vahvempi takamoottori hevosella on. Lautasen pituus arvioidaan istuinkyhmyyn asti. Samalla arvioidaan reiden lihaksikkuutta ja hännän kiinnittymistä sekä koiven ja reiden leveyttä. Takaapäin katsottaessa saa parhaan kuvan reisilihasten muodosta ja kehittymisestä. Lautasen kulmaa arvioidaan sanoilla suora, normaali, jyrkkä tai jyrkähkö. Loiva ja pitkä lautanen on – arvaattekin jo varmaan – lupaus myös hyvästä takamoottorista.

Liikkeiden säännöllisyys on pientä kauneusvirhettä tärkeämpää

Ihanteelliset jalat ovat suora-asentoiset, hyväluiset ja kuivat, joissa on optimaaliset nivelkulmat. Jaloista arvioidaan siis asentoa, luustoa ja kovuutta. Jälkimmäisellä tarkoitetaan, että jalat ovat alan termein sulat ja kuivat, eikä niissä ole esimerkiksi turvotusta. Jalkojen eri osien pituuksien lisäksi niidenkin arviointiin vaikuttaa muoto ja koko: etujaloissa katsotaan kyynärvartta, polvea, säärtä ja vuohista, ja takajaloista vastaavasti

koipea, kinnertä, säärtä ja vuohista. Ruottinen muistutti, että jaloissakin on huomioitava kokonaisuus: Jokin pieni virhe voi olla merkityksetön, jos jalat ovat muuten hyväasentoiset tai liikkeet puhtaat.

Jalkojen virheasennosta kurssilaiset saivat kattavan tietopaketin konkretisoivien kuvien avulla. Kouluttaja tarjosi konkretiaa myös avaamalla virheasentoja liikkeiden kautta: Hajavarpaisella ravi on usein kerivää ja suppuvarpaisella melovaa. Ruottisen mukaan taittuneet varvasakselit harvemmin aiheuttavat isoa liikevirhettä, sillä tuomarikokemuksensa mukaan muuttuneet varvasakselit ovat usein seurausta aiemmin korjatuista virheellisistä jalka-asennoista. Lämminverivalmentajat pitävät sapelijalkaisuutta vakavana haittana, sillä se tietää usein polvivaivoja ja luupintojen haurastumista. Samoin voimakas sivuttaissiirtymä on paljon vakavampi virhe etenkin ravihevoselle kuin vaikkapa kokkapolvisuus. Kokkapolvi rumemmasta ulkonäöstä huolimatta on kuitenkin edellä mainittuja kestävämpi rakenne. Takajalkojen asentovirheistä suorat jalat erottaa helposti länkisäärisistä ja pihtikinttuisista. Näissä on myös rotutyypillisiä eroja: länkisäärisyyttä tavataan enemmän lämminverisillä ja pihtikinttuisuutta suomenhevosilla.

Vuohisia arvioidaan yleensä termeillä pystyt, normaalit tai vennot vuohiset. Ravihevosella sopivan pitkä vuohinen tuo joustavuutta raviin, mutta vuohinen ei saa kuitenkaan olla liian vento. Lopuksi arvioidaan hevosen kaviot. Hyvät kaviot ovat holvikkaat, symmetriset ja leveäkantaiset, niissä on hyvät säteet, paksu ja sileä sarveinen sekä riittävä koko hevoseen nähden.

Hevosen liikkeet arvioidaan näyttelyssä käynnissä ja ravissa. Nykyisin varsanäyttelyssä varsan liikkeet voi esittää myös ajaen kärryistä. Kouluttaja vinkkasi, että riippuen varsan raviliikkeistä ja liikkeiden lennokkuudesta, voi esittäjä miettiä, kummalla tavalla varsan ominaisuudet tulevat parhaalla tavalla esiin. Virkeä ja säikky varsa voi esittää parastaan kärryjen edessä, jos se jännityksestä johtuen ei riimunnarussa ravaisi suorassa. Liikkeistä arvioidaan säännöllisyyttä eli käynnin ja ravin väljyyttä ja suoruutta. Liikemekaniikan arviointiin puolestaan vaikuttavat askelpituus ja -korkeus, liikkeen puhtaus, tahti, rentous ja tasapaino. Hyviin pisteisiin pääsee myös hevonen, joka esittää irtonaista, joustavaa, lennokasta ja tarmokasta ravia.

Kurssilaiset olivat kiinnostuneita parhaista mahdollisista jaloista ja liikkeistä sekä pienimmistä mahdollisista virheasentojen haitoista.

– Mitä isompi poikkeama optimikulmasta, sen pahempi, kiteytti Ruottinen jalka-asentojen merkityksen.

"Katsokaa hevosia"

Maittavan keittolounaan ja kahvin jälkeen kurssilaiset siirtyivät ulos auringonpaisteeseen havainnoimaan teoriaosuudessa käsiteltyjä asioita käytännössä. Kurssilaisten arvosteltavana oli 2-vuotias suomenhevostamma sekä kaksi 4-vuotiasta suomenhevosruunaa. Arvioitavista hevosista oli helppo havainnoida esimerkiksi sukupuolityypin ominaispiirteitä: tamman erotti ruunista kurkistamatta hännän alle. Nähdyt ja kuullut asiat konkretisoituvat, kun omaa kämmenenleveyttä pääsi sovittamaan hevosen leukaperiin tai kylkiluun ja lautasen väliin. Lavan ja lautasen kulmista, jalkojen suoruudesta ja asennoista käytiin vilkasta keskustelua läsnäolijoiden kesken. Ruottinen kannusti ajatustenvaihtoon ja muistutti samalla, että näyttelytuomarikin on vain

ihminen ja siksi tuomaristoon kuuluu aina useampi henkilö. Näin näkemyksistä voidaan aina keskustella ja siten muodostaa yhdessä paras mahdollinen arvio hevosesta. Kurssilaiset käyttivät arviointeihin koulutuspäivän aikana lähes neljä tuntia, mutta näyttelytuomareiden on muodostettava arvio yksilöstä kymmenessä minuutissa.

Kolme samanrotuista, mutta erityyppistä hevosta havainnollistivat erinomaisesti myös eri ominaisuuksien vahvuuksia ja niiden merkitystä. Tamman kevyt ja sporttinen runko sopi juoksijatyypin hevoselle. Pienen ruunan lyhyt etusääri oli eduksi ravihevosen nopeutta ja kestävyyttä ajatellen. Toinen ruunista esitti erityisen lennokasta ja matkaavoittavaa ravia, jonka näyttelytuomarit olisivat mielellään nähneet myös kärryistä esitettynä, jos todellisesta arvostelutilaisuudesta olisi ollut kyse.

Suomenhevosen kantakirjan perustamisesta tulee tänä vuonna kuluneeksi 110 vuotta. Näiden vuosien aikana kansallishevosemme käyttötarkoitus on muuttunut ja jalostus on suosinut yhä kevyempää ja sporttisempaa tyyppiä. Silti historia ja perinteet kulkuneuvona ja peltojen raivaajana näkyvät yhä rotutyypillisessä suomenhevosessa: Ruottinen osoitti esitettävän ruunan pystyä lapaa, mikä voi tarkoittaa juoksijalle lyhyttä etujalan liikettä, mutta tekee suomenhevosesta edelleen erinomaisen vetohevosen.

Koska hevosta ei ole ilman kavioita, liperiläinen ravivalmentaja ja kengitysseppä, näyttelytuomarinakin toimiva Markus Gröhn neuvoi kurssipäivän lopuksi, mihin asioihin kannattaa hevosen kavioissa kiinnittää huomiota ja kuinka demonstraatiohevosten kaviot olisi voitu todellisessa näyttelytilanteessa arvioida. Hevosen kavioita kannattaa tarkistella jokaisesta suunnasta ja jokainen kavio tulee nostaa ja arvioida.

– Kokonaisarvio on muodostettava usein heikoimman kavion mukaan. Tai ainakaan sitä ei voi jättää täysin huomioimatta, Gröhn muotoili. Valkokavio tai kirjokavio voi usein olla heikkouden merkki, sillä vaikka valkoinen kavio kasvaa nopeammin, se myös kuluu nopeammin. Kaikki kaviossa olevat halkeamat ja haurastumat vaikuttavat arviointiin, joten näyttelyyn kannattaa aina tuoda hevonen, jonka kaviot on säännöllisesti hoidettu ja vuoltu. Kengitetty kavio voi varsinkin heikommalla kavioaineksella varustetulla hevosella olla paremmin edukseen.

Kurssipäivä oli erittäin antoisa. Kysymykseen sen hyödyllisyydestä ja tarpeellisuudesta tuli vastaukseksi iloisia ilmeitä ja tarmokasta nyökyttelyä. – Jokainen hevonen, jonka näet, opettaa aina uusia asioita, kuuluivat kouluttajan viisaat sanat. Yksi huomionarvoisista asioista on myös se, ettei näyttelyarvostelun tuloksen ole tarkoitus olla lista hevosen puutteista vaan se on arviointi hevosen ominaisuuksista. Täydellistä hevosta ei ole, mutta käyttötarkoituksensa mukaan voidaan hakea parasta mahdollista yksilöä. Siksi myöskään näyttelyarvosteluun ei kirjata kaikkea, vaan ainoastaan ne havainnot, joilla on kokonaisuuden kannalta merkitystä. Kouluttaja veti yhteen opettavaisen päivän annin muistuttamalla vielä kokonaisuuden, tasapainon ja harmonian tärkeydestä hevosta arvioitaessa.

– Katsokaa hevosia! Mitä enemmän katsot, sitä enemmän opit.

Marjo Kuosmanen